

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Constantinus Magnus Romanorum imperator

Reuchlin, Johannes

Tubingae, 1513

VD16 C 4938

[urn:nbn:de:bsz:31-373536](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-373536)

O 42

A 600

119700

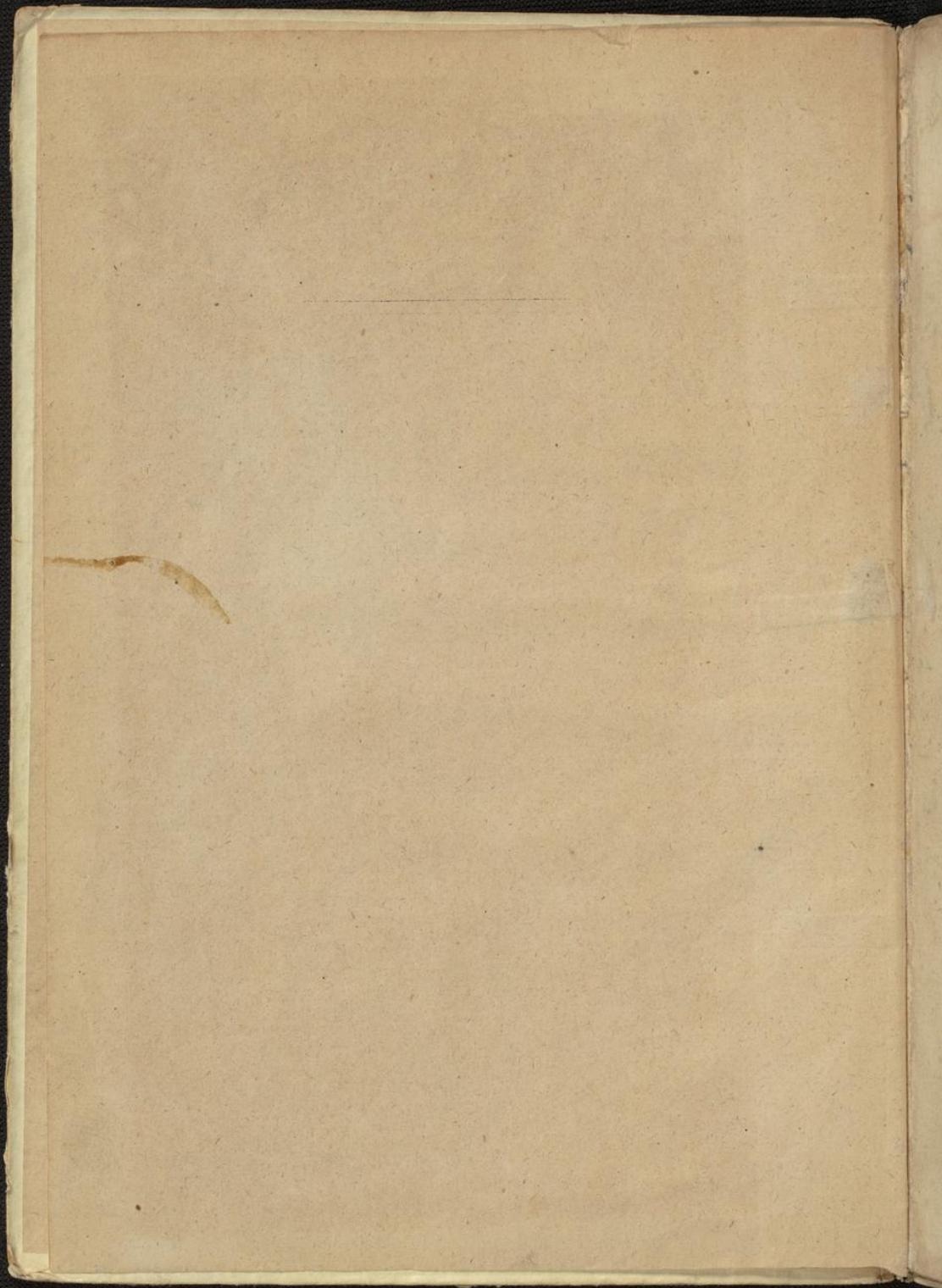

042 A 600 R

1941 nr 928

PC 2315

Beilage Nr. 108

3.

CONSTANTINVS MAGNVS RO
manorum imperator Ioanne Reuchlin
Phorcensi interprete.

(1513)

042 A 600

ZD

ILLVSTRISSIMO FRIDERICO SAXONIAE DVCI ET
PRAESIDI PROVINCAE TYRINGIAE, MARCHIO

nig; Myſiæ, ſacri Romani imperii Hyperipparcho, Principi
electori, domino ſuo clementiſſimo, Ioannes Reuchlin
Phorcenſis LL. doctor librum hūc de uita Conſtantini
magni ē græco in latinum ſermonem tranſtulit,
commendans ſeſe illius protectioni.

ERAT ut accepi quondam Parthis in more dux illuſtriſſi
me Saxonum Friderice Romani imperii elector, nemini
eſſe cōceſſum abſq; munere principem ſalutare. Cuius imi
tatione iam iſta mihi exoptata oītur accedendi tui occa
ſio, qui hoc & ſi tantillum munus affero, tamen ſpero non
habebis deſpicatum, eo quia ſit de ſubiraneo intuitu exile nimis. Si em̄
donantis ad animum ipſe intendas oculos, & meam erga te uolunta
tem diligenter ponderes, ingens erit & grande, nec cum illis Sibyllæ
uoluminibus (quia longe præſtantius comparādum, quæ tamen nō
minoris ueniant Tarquynio priſco quam trecentis philippeis, neq;
certo Philolai libris, quos Plato dicitur decem millibus denariū mer
catus, neue Speuſippi philoſophi, quos Ariſtoteles talentis atticis tri
bus quantumuis pauculos emit. Hoc enim libello uitam Magni Con
ſtantini Romanorum quondam imperatoris ē græco in latinum ſer
monem traduxi, ſpectabile quidem exemplar uiris fortibus atq; ma
gnanimis, quos oporteat ſcientia rei militaris, uirtute, autoritate, ſœli
citate præditos, optimo tandem iure, una omnium uoce, gubernādæ
rei publicæ præfici, & in orbis terrarum faſtigio locari. Eum itaq; co
dicem tuo nomini dedico, q̄ in hoc negotioſo tempore meo nihil
a me tibi potuit inter chartacea munera donari abſolutius & ut arbi
tror magis acceptum gratumq;. Quom unus tu & proſus unicus ſis
in noſtra germania (pace omnium regni præſidum & præſulum dixe
ro) nō ſolum equeſtris exercitii & rei bellica, uerum etiam bonarum
ſimul literarum & literatorum omnium princeps maxime ſtudioſus,
cui potiffimum debeat huius Conſtantini præclara uita pari uirtu
te imitanda. Ut enim miſſa faciam ſtrategemata tua tanquam ab in
ſtituto meo aliena, quæ latiffimæ prouinciæ & norunt & laudant, iam
hoc ipſum ueniet omni poſteritati admiratione dignum, nō tantum

q̄ sacra & rem diuinam quantis potes uiribus ornas, ut multo lucidi-
us tecum q̄ cæteris germaniæ in locis splendescant, quod isti thesauri
ecclesiæ tuæ collegiata Vittenburgenlis cōmonstrant, uerum etiam
q̄ inter arma & enses, inter thoracas equos & phaleras (mirabile di-
ctū) curam tantam & tam sumptuosam adhibes rei literariæ ac om̄is
generis doctrinæ, id quod plurimum ab aliis militaribus hominibus
nostra ætate negligitur ne dicam contemnitur, dum illorum quisq̄
tanto uult esse Marti propinquior, quanto sit ab Apolline remotior.
Qua in causâ longe prudentior tu quidem qui Palladi iutigeris, ea em̄
& armorum dea est simul & artium. Hinc illa tua illustris, cunctarum
disciplinarum & omnigenæ philosophiæ uniuersitas, quam a p̄simis
fundamentis magnifice plantasti, quam doctissimis uiris ceu coronâ
fulgentibus gemmis adornasti, quam annona prouentibus & stipen-
diis abunde ditasti. Hinc illa insignis bibliotheca, te architecto per ar-
tificum exquisitissimorum curam industriam diligentiam & ingeni-
um nuper ex intimis areis ad fastigium educta, quæ sit omniâ omnis
formæ ac conditionis librorum illustre diuersorium, quo cogis hos-
pitari peregrina omnis ætatis & omnium autorum uolumina. In eo
egregie uincens & exuperans acerrimos olim ueterum librorum con-
gestores. Polycraten Samium, & Pisistratum Atheniensium principē,
& ipsum Euclidem quoq̄ Atheniensem, & Nicocratem Cyprium, &
Pergami regnatores, & Euripidem poetam, omnes philobiblos & li-
brarios, & Aristotelem philosophum, qui primus omnium (Strabonis
iudicio) libros congregauit, ægyptiosq̄ reges bibliothecam ordinare
docuit, suam autem & cellam librariam & unâ scholam Theophras-
to reliquit, qui cunctos libros suos Neleo tradidit. Is deinde Scepsim
singulos quosq̄ detulit, a quo illos ipsos Ptolemæus ægypti rex cogno-
mento Philadelphus, corpore quanquam imbecillis, attamen animo
fortis, cognoscendarum rerum studiosus, simul etiam quæcunq̄ pote-
rat uel Athenis uel tum Rhodi conquirere ad bonas literas pertinen-
tia emit, Alexandriamq̄ aduexit. Eorum Athenæus in dipnoso-
phiste libro primo, & Iustinus philosophus atq̄ martyr in suo paræne-
tico abunde meminit. Talibus te possum uiris librorum coaceruato-
ribus, item Persarum ægyptiq̄ regibus optima causa æquare, licet nō
dum numero, at scilicet uoluntate tamen. Nam memoriæ proditum
reliquit Aulus Gellius. Athenis una in bibliotheca fuisse ad millia sex

tre uoluminum septingenta. Quæ posteaquam erant Alexandriam
translata. Heu heu Alexandrinorum inimici & hostes, incensa biblio-
theca horrido igne combusserunt uniuersa. O quanta pauperies, o la-
chrymabile damnum, o tot & tam præclara flammis absorpta inge-
nia nunquam reditura, Male igitur pereant incendiarii librorum, pe-
reant omnes talia æquo animo ferentes. percutiat eos deus egestate,
febre, frigore, ardore, æstu, aere corrupto, ac rubigine donec pereant,
Percutiat eos ulcere ægypti, scabie & prurigine, ita ut curari nequeât,
percutiat eos amentia & cæcitate ac furore, nec habeant qui liberet
eos, tradantur Satanæ ut spiritus saluus fiat. Tu uero excellentissime
princeps benedictus sis, qui libros unde quæq; corradis & colligis, ut &
præsentibus nobis & posteris eos perinde atq; preciosissimos thesau-
ros uenerandæ philosophiæ cultoribus, & uariarum scripturarum cu-
pidis diligenter & accurate conserues. Benedictus tu in ciuitate, bene-
dictus in agro. Benedictus ingrediens & egrediens. Emitteret dominus
deus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum
tuarum. Videbuntq; omnes terrarum populi q; nomen domini inuo-
catum sit super te & timebunt te optime princeps, patriæ tuæ decus &
claritas, sol nostræ Germaniæ, qui tuos omnes præclariter illustras.
Vnde Saxones Mysi & Tyregetæ tui, qui nunc Tyringi mutato uoca-
bulo nominantur, rectius gloriari possunt sese ante solem natos esse
q; Arcades, qui se affirmarunt ante lunam ortos. Fuit enim quondam
inter nationes multa concertatio, quæ illarum esset antiquior, nobili-
tatem suam ex annorum uetustate uestigantes, Iudæis se primos ho-
minum fuisse asserentibus, Moyse autore. At ægyptiis se antequam astra
orirentur natos, testibus & non cõtemnendis Leonte in primo libro
ad matrem, & Cnosso in primo geographicorum Asiæ, quibus adsti-
pulatur Nicanor & Archemachus in metonymiis, & Xenagoras in pri-
mo de temporibus, ut Lucillus Tarræus in argonauticis commentari-
is notauit. Phryges autem se quibusdam iudiciis argumentis, priores
omnibus fuisse putabant, q; Psammetichus quondam ægyptiorum
rex cogniturus qui homines primi fuissent, concluderit duos infantes
recens natos in solitudinem, iubens ægyptiis ut ne quis ullo cum illis
sermone loqueretur. At quodam tempore cum puelli fame labora-
rent in hanc uocem proruperunt clamantes Bek Bek, & compertum
fuit apud Phrygas Bek panem significare, Vnde coniciebant primos

natu eisdem fuisse. Id longiuscule commemorat Halicarnassus He-
rodotus in libro secundo qui Euterpe inscribitur. Sed Arcades in hac
permanere fama q̄ dicerentur ante lunā orti. Sic Apollonius Rho-
dus Argonauticorum quarto,

Ἄρκαδες οἱ καὶ πρότερον σεληναίης ὄσονται.

Id est. Arcades qui etiam ante lunam celebrantur. Cuius existimatio-
nis hanc causam esse comperimus, q̄ Endymion primus uerum mo-
tum & numerationes lunæ inuenisse dicitur. Qua scientia gens ista En-
dymione suo qui & genere arcas erat illustrata fuit. Ideo Mnaseas ai-
bat Arcadas ante lunam regnasse, hoc est q̄ reges habuissent antea q̄
Endymion nasceretur, post quem primum luna oriri & occidere arte
& modo deprehensa est. Cui haud absimile de ægyptiis arbitramur,
qui primi famigerati sunt de stellis & earum supputationibus præce-
pta tradidisse, post quos in hominum intutus & artificiosam cognitio-
nem deuenerunt. Pari modo Tyregetæ Myfi & Saxones amplissima
gens, cuius tu summus & rector & moderator es, iactare possunt ante so-
lem se natos esse, cum prius multo tempore rudes admodum, corpo-
ris tantum uiribus freti, Britaniā Galliam & aliorum regna uiolen-
ter inuasere. Nunc aut post tuos splendidissimos natales tuis solaribus
radiis illustrati, mentis & rationis usu didicerunt patriā suam seruare,
honestius esse q̄ alienam incurfare, tandem aliquando per regias uirtu-
tes tuas ad māfuetiorem humanitatem redacti, apud quos nunc sit, &
futurus permaneat amor sapientiæ quæ philosophia nominat̄. Quāq̄
dimissis fabulis & ænigmatum inuolucris, si de germanorū profapia
certamē erit, nemo probiter suum exordium tuo anteponet. Thraces
enim unde tibi genus & origo est, multis & historiis & carminibus ce-
lebrati, etiam ante res troianas claruere, quod primi Argonautæ cōfi-
rentur, Nam Orpheus ille senex qui tum unus ex eis & thrax erat sic
de se ipso scribit.

Θρηκλις εἰς ἑὺπῶλον ἐπέγει' ἄϊος ἰήσαν.

Καὶ μ' ἐκίχον κυδαίρην πολυδαίδαλον ἐν τίνουπῳ.

Id est. Thraciam ad pulchros equos habérem aduehebat diuus Iason.
Et me inuenit citharam artificiosam parantem. Thracum aut incolæ
Cimmerii, qui a græcis ita nominant̄, Latinis aut Cimbri treis in po-
pulos diuisi fuerunt, Myfos, Axenos & Tyregetas, singulos in extremis
Istri quem nos Danubiū uocamus sinibus, aquilonem uersus habitan-

tes. Ex quibus Myfi quondam Troianis à græcorum copioso exercitu
ferme tū decennio inimiciter obsessis auxilio uenerūt, robusti pugiles
Homero attestante antiquissimo rerū gestarū enarratore Iliados x.

Πρὸς τὴν μέρη δ' ἔλαχον λυκίοι μῦσοι τ' ἄγρωχοί.

καὶ φρυγῶν ἰπποδάμοι.

Id est. Iuxta tymbam fortiti sunt Lycii
Myficiq; strenui Et phrygii equites.

Laudat autem Mysos de terra Thracum uenientes, dicens eos esse
bellaces, illustres atq; claros, & hominum iustissimos xiii. Iliados.

Θρηκῶν καθρώμενος αἶαν

μυσῶν τ' ἀγχεμάχων, καὶ ἀγρωῶν, ἰππηολογῶν.

Γλακτοφάγην, ἀβίων τε, ἀκαιοτάτων ἀνθρώπων.

Id est. Thracum respiciens terram, Mysorum cominus pugnantium,
illustriumq; equas mulgētium, Lac comedentium, non sumptuosorū
scilicet tenuis uitæ ac duri uictus, iustissimorū hominum. Ecce quanta
laus à quāto autore & qua uetustate. Adhuc Possidonius de illis refert
q; sint religioni indulgentes, & de proximo pugnaces & boni bellato
res. De Axenis uero apud Prisciani Dionysium mentio fit qui ait.

Hi tanain habitant fluiuium prope Sauromatarum

Cui sunt uicini Sindi quoq; Cimmerici

Post hos Cercetii iuxta quos Axenus altis.

Fluctuat æquoribus.

Quamq; aliter in græco, Vbi Cimbrorum ac
colas quosdā tunc Axenos nominabant id est inhospitales, à rudi tru
ciq; barbarie incolarū, de quibus Pōtus prope situs priscis fuit Axinus
denominatus, sic em̄ illo æuo uocabatur, ut est apud Orphea in argo
nauticis. Et Ouidiū in tristi. Dictus ab antiquis Axenus ille fuit. Nunc
uero postquam aduenarum commercio molliti sunt mores, & habi
lior exteris lingua facta Euxinus dictus est. Sed Tyregetas eodem loci
utrancq; Istri ripā incoluisse Strabo asseuerat in septimo. Hi omnes po
puli siue à Scythis exacti sint ut multi sentiūt, seu propter inundantis
maris incursum non uno contingētē impetu, cum eorum terras de
uastasset Oceanus, territi nouas sedes toto orbe quæsuerint, ut Erato
sthenes & Clitarchus scripsisse ferunt, & L. Florus de bello Cimbrico
confirmat, aut q; nebulosa regio est, ut testatur Homerus Odyssæ
xi. Fortasse cælum caliginosum propter aeris inclementiam fisti
diuerint, seu certe auaritia ingruente acquirendiq; cupiditate inua
lescente, à suis habitationibus ad obtinendas opes transmigrarint.

Quicquid horum in causa erat, id certe constat quod maxima pars eorum Boios qui trans rhenum uenerat, ut Iulius caesar in primo commentariorum ostendit, & ad Harcyniam syluam ubi nunc uos sedetis, mansionem sibi fixerant, ut ait Possidonius, mox eiecerunt & expulerunt, sequi ipsos illius terrae quae iam tua regio est habitatores pro Boiis fecerunt. Reliqui uero memoratae transmigrations uiri cum liberis & uxoribus paulo superius iuxta radices alpium ad Celtas qui tum uocabantur Galli sese corripuerunt. Nam omnes Gallos opinione Strabonis graeci nominarunt Celtas. Et Lucillus Tarræus in quarto Apollonii Alexandrini scribit in hanc sententiam. Harcynium iugum inquit est Celtarum sylua. Sic itaque ad Gallos & Teutiscos ac Heluetios Tigurinos partim perueniunt, ut Romanis pro quaerendis sibi sedibus bellum inferrent. Ex aduersum resistētibus Syllano, Manilio, Cepione, Mario Iudicibus. Nam & Marius tandem illos funditus deleuit. Alii procul in Galliam Narbonensem spaciati sunt, incerti quo diuerterent, nec tuto nec hospicio gaudentes, ut nomini satisfieret. Axeni namque dicti sunt qui sine hospicio uagantur. Tandem circa Bituriges cum permanendi sibi locum elegissent, ceperunt lingua Gallorum pro axenis Saxones uocari. Sic Lucanus in primo.

Signa mouet, gaudetque amoto sanctonus hoste.

Et Biturix longisque leues Saxones in armis.

Sane hoc saepe accidere solet in nominibus propriis ut kataprosthesin litera S. uocabulo praeposatur. Nam quos graeci Egestanos Cicero & Ptolemæus Segestanos nominant, quoniam Egesta oppidum Siciliae ut Festus Pompeius meminit, ne obsceno appellaretur nomine S. litteram sibi praeposuit. Et Apollonius Alexandrinus Sillei quod alii dicunt Illei filius reperitur, ut scribit Theon in Argonauticorum commentariis, & Suidas assentitur. Quodque graeci et nos si pronunciamus, & axon dicitur saxum in quod populorum leges sculpuntur, plurimum si militer. Ita Saxones nuncupati sunt pro Axenis e penultima uocali mutata in o ut tego toga, eiuscemodi quoque usu quem praesci latinorum Apollinem per e breue ut Festus ait, eundem graeci Apollona per o longum in penultima proferunt. Nosque in quotidiano sermone Apollinem enunciamus, hoc modo compar in multis reperies. Usque ad haec igitur tempora durat pro Axenis Saxonum nomen, quod in Narbonensi Gallia cum antiquitate nunc euauit, solaque ditionis tuae colo-

nia ex ueteribus mansit, & in secula permanebit. Hanc itaq; tam alte
reperitam genealogiæ tuæ radicem tam antiquam tam inusitatam
ac non uulgariam illustrissime princeps recte cogito apud nonnullos
reprehensionis aliquid, apud quã plurimos uero & maxime annalium
historiarumq; peritos certe multum admirationis habituram, q̃
in tam breuem tabellam nobilissimi sanguinis tui fontanam scaturi
ginem à fundamētorum primordiis nullo fūco addito tam uere con
gesserim, nihil imitatus ætatis nostræ quosdam triuiales genethliati
cos, qui regum & principum quotquot exornandi sunt gentiliciam fa
miliam, uel à profugis Troianis, uel ex incestu natis Romanæ urbis
conditoribus deducere longis ambagibus conantur. Sed tam uniuersis
tua clare patet profapia, ut figmento non sit opus. Erit satis ad exi
miam generis tui laudem, q̃ stirpis tuæ ortus est nulli germanorum
secūdus. Cætera præconiorum tuorum omni ubertate ac quasi sylua
dicendi merito exponenda, committo in præsentiarum historicis tu
is, quorum arbitror magna tibi copia est, qui in tanto & tam splendi
do non solum tuorum bene gestorū, uerum etiam maiorum tuorum
campo literario non poterunt esse non eloquentes, quos multo prius
uerba deficerent q̃ res, quum de te scripturi essent, de statura & habitu
corporis atq; membrorum, de moribus tuis optime institutis, de peri
tia & labore in imperio, de cautela & audentia in expeditionibus, de
constantia & seueritate, de amore & fidelitate militum, de fide ac stu
dio erga adhærentes & clientulos, de dilectione amicorum, de mode
ratione & clementia, de operibus publicis instructis, de correctione &
reformatione abusuum & excessuum, de bellica uirtute, de eloquētia,
de honoribus tibi decretis, de speris adulationibus, de cura reipub. de
fauore & dilectione erga te omnium bonorum, de studio acriter tuen
di laceffitos, de ope afferenda oppressis, de restitutione spoliatorum,
de amore tuo in omnes uirtute præditos, de omni honore nobilis tuæ
profapiæ, & infinitis huiusmodi. Id nisi esset, & iis tu si careres, plane
recenserem nūc tibi Héricos, Otthones, Lotharios, omnes tui generis
Saxones, circiter septem aut octo serenissimos & sacratissimos Roma
norum imperatores domi tuæ natos & alitos, omnes deniq; cognatos
tuos & affines. Quanquam unus iam mihi ex affinitate tua satis & su
per est Constantinus Magnus imperator, genere Dacus, Istricola, ma
ioribus tuis propinquus, cuius uitam ab Anonymo græce cōscriptam

tibi præ cæteris omnibus offero. Noui enim te & uirtutis illius amore
& sanguinis coniunctione regios mores suos plus aliis studiose imita-
turum, cum in omnibus laude dignis tum in eò maxime, q̄ diffamati
ões delatorum acerrime omnium oderat, nihil magis inhumanum,
nihil tam crudele iudicās q̄ hominem hominis famæ infidiari, & in-
famiae libellos uulgo prodere. Quapropter multorū famosas scriptu-
ras à sacerdotibus & religiosis contra uiros bonos ei porrectas, idē ipse
præsentibus detractoribus una hora simul flammis combussit, iura-
mento affirmans se illas non legisse, cū esset alioqui uindictæ seuerissi-
mus executor, in temeratores uiolentos & innocentum oppressores.
Vnde & Maxentium exterminauit, & Lycinium profligauit, quanquā
fororis suæ maritum, tanta & tam humana commiseratione erga la-
cessitos iniuria semper erat affectus. Enim uero senserunt optimi quiq̄
eum regem innumeris uirtutibus esse præditum, fortem, iustum, seue-
rum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt
regiæ laudes. Sed ob hoc unum præter cætera, q̄ tantus excanduit in
diffamatores & bonorum uirorū turbatores, Roma tota & uniuersi
romani publico applausu saluatorem eū & benefactorem clara uoce
nominauerunt. Hæc te moueāt exempla maiorum tuorum, ut iniuria
laccessitis præsto feras auxiliū, & turbatores pacis si aliter fieri nequeat
grauiter percussos instar Moyfi illius diuini ducis abscondas sabulo, ut
habeāt quietis appetentes ad quem haud frustra confluant. Sic enī VI
pianus de præsidibus qui prouincias regunt plane statuit his uerbis.
Ne potētiores uiri humiliores iniuriis afficiant, neue defensores eorū
calumniosis criminibus infectentur innocentes, ad religionē præsidis
prouinciæ pertinet. Multa erunt crede mihi uirtutū tuarū monumen-
ta, sed maxime illorū incolumitates, quibus salutē & tranquillitatem
peperisti. Quo ardentius ad te Saxonēsq̄ tuos confugio, ceu ad Phæa-
cas & Alcinoū Vlysses, ut me contra quorumlibet latronum incur-
sus semper tuearis. Ego enim cum Nasone uera loquor.

Nunc erat ut posito deberem sine laborum

Viuere, me nullo sollicitante metu

Quæq̄ meæ semper placuerunt ocia menti

Carpere, & in studiis molliter esse meis. Ad quod tu me tibi o illu-
strissime imperii Romani elector, totis uiribus pacifice cōserua, cuius
arbitrio & uniuersitatis tuæ Vittenburgēsis iudicio scripta mea perpe-
tuo fore subiecta promitto, Idibus sextilibus. Anno M. D. XIII.

CONSTANTINVS MAGNVS ROMANORVM

imperator, è græco in latinum traductus Ioan
ne Capnione Phorcensi interprete.

DECORATISSIMAE rerum gestarum enarrationes non
tantum auditoribus quandam solent uoluptatem paterere.
Verum etiam ad imitandum quoque haud mediocres exci
tare conatus. Gaudet enim mortalium auditus eiuscemo
di oblectari deliciis, haud secus atque uisus hominis puro
quodam obiecto & splendēti. Neque iidem solum & auris & oculus, sed
ipse nihilominus intelligendi sensus, quo uno magis arbitramur nos
& esse & nominari homines. Hæc cum ita se habeant, certe & nos quoque
pulcherrimam quandam et utilissimam recitationē in medium con
ferentes, aures uestras optimarum rerum auditu demulcebimus, et in
telligentiæ oculos iucundissima quasi descriptione pascemus. Ea namque
non pauci quæ de Magno illo rege Constantino dicenda fuerunt, siue
historici seu annalium scriptores alii aliter tractauerunt. Vniuersi ta
men summo scribendi genere copiosaque oratione confisi, multis et
abundantibus uerbis tentauerunt, ut dum exuberanti sermone fluerent,
uix à nobis accipi diiudicarique possent. Itaque sibi ipsis complacere co
nati, causam omnem proposuerunt absque audientium commodo et
utilitate. Nos autem externarum quidem artium quantulūcunque adepti,
nostrarum uero aliqua ex parte non ignari, libros istorum nostra manu
uerfauimus, et instar apis uniuersos flores pro modo et modestia depa
sti, meliora et utiliora incōpto et humili stilo (ut pluribus foret usui)
nihil domo afferentes exarauimus. Quorum initia hoc modo sumi con
uenit. Magnus ille et fama insignis ex imperatorum numero Cōstan
tinus, quantum uicerit omnium non tantum sui æui, uerum etiam an
teriorum regum et præsidum æqualem uicem, et ubique constat, et cun
ctis patet. Non enim pro dimidia parte tantum gloriæ adeptus est, neque
cum esset splendidis ortus parētibus, à magnitudine paternæ uirtutis
degenerauit. Neque obscuris maioribus natus, ex humili prosapia in lu
cem prodiens, alios exegit reges, ut pro iis ipse impetu uique regnaret,
Sed mox uiuenti laude rex illi pater fuit Constantius, regum clarissi
mus atque piissimus, nec mediocris regni dominator, nec paucorum mili
tum, aut fractæ potētiae. Quin immo ut ita dicam totius penè uniuersi

et innumerabilium gentium et quæ nominari haud queant imperator, quippe qui ex Claudii filia natus esset. Deinde laudatissima præ omnibus fœminis Helena mater non solum decora, sed etiam uenerabilis hæc ipsa erat. Iste uero Daciae oppido exortus, quo in loco à parentibus et genitus simul et nutritus fuisse perhibetur. Vnde uulgo dicebant imperterritos et inuictos esse Dacas. Nihilominus tamen illos degere uitam temperatam et modestam ferebatur. Diocletianus itaque tunc sceptra imperii Romani gerens, cum Constantium ut maior in eum beneuolentiæ fides deprehenderetur, educere curaret, iam pridem hunc maiestate dignitatis cæsareæ ornare studuit. Et quam is sibi habuit Helenam uxorem, beatissimam ut diuulgatum erat fœminam, abdicare à se, ille, alteramque nomine Theodoram, Herculiæ Maximiani filiam etiam inuitum ducere coegit, quo magis indissolubile Constantii erga se persisteret connexionis pignus uadimoniique uinculum, Hoc Galliam ei uniuersam, Britanniamque usque ad fines oceani regendam commisit. Præterea celeberrimum illum atque beatum Constantinum Constantii filium apud se retinuit, cæterisque prouinciis eius fidei creditis præfecit. Côm memorare libet quod in libris maiorum continetur sanctum illum et admirabilem prophetam Moysen, in tyrannicis atriis enutritum et in omni sapientiæ ægyptiorum fuisse institutum, qui tamen meliore usus consilio, cunctis eisdem aduersus et uerbo extitit & opere. Communem namque sibi calamitatem subire cum suo populo elegit. Quique secundum apostolum Pharaonis filia negabatur filius, is postea deus Pharaoni & genti suæ dux constituitur, ut heræos à seruitute liberaret, & ægyptios graui diuinitus affligeret uindicta. Hæc anteriorum ætati sint enarrata. Nunc autem idem ipse deus eadem nobis miracula conficit. Qui enim circa Diocletianum erant tyranni contra uniuersitatis deum bella gerere ausi, ecclesias undique depopulati sunt. Medius autem eorum inciderat Constantinus, paulo post tyrannicida. Iam uero adolescens adhuc & tener & specie pulcher, & facie floridus. At is qualicumque creuerit nutricio, aut cuiusnam adoleuerit sumptibus, nunquam tamen etsi iuuenis in tantum temeritatis collapsus est, ut singulari familiaritate communicaret prophanis. Emulatio namque paterna ipsum incitabat, ut traheretur ad optimas res affectione. Cunque iam esset ætatem iuuentam supergressus, summum cepit apud illos honorem adipisci suo merito, quippe qui pulchritu-

dine polleret corporis & stature magnitudine tanta, ut cæteris conferri nequierit, & ui roboris omnium præstatiſſima ita ualeret, ut nõ nullis formidini eſſe poſſet, Dein accederet id quoq; quod animi uirtutibus lóge magis excelleret, q̃ corporis uiribus modestia, tẽperantia bonarum artium institutione, innata prudentia, & cœlitus accepta sapientia. Quare qui rerum potiebantur, cernentes eum inter hæc glorioſum fore, magnanimum atq; fortem, item prudentia & ſolertia plenum, dolo inuidiãq; moti, & ſimul q̃ uererentur ne non tuta ſatis futura eis eſſet cum illo quotidiana conuerſatio, clam inſidias homini parabant. Quas hic cum præſentiſceret ſalutem ſibi cedendo peperit, etiam illud ipſum inſtar prophetæ Moyſi obſeruans. Ad hoc omne cooperatus eſt ei deus, propter paternam ſucceſſionem, eo q̃ hũc ipſum prædeſtinauerit ſuperſtitẽ fore. Vbi autem ex inſperato agnouit ad eſſe filium Conſtantius (ad patrem enim corripuerat ſe concito gradu) ſuſcepit eum mature admodum. Quodam igitur die cum pater ex nouacula moriturus eſſet, ſeq; de lecto protenderet, ut ambabus filium complecti poſſet dixiſſe dicitur, mortem eſſe immortalitate meliorem. Sicq; teſtamentum inter filios ſiliaq; ordinariſſe pro ſua ſententia, Quo in loco hæreditatem regni Magno Conſtantino aſcribi tradiq; fecit, poſt hæc deo gratias agens requieuit. Sunt qui aſſeuerent Cõſtantiõ & religionem præ cæteris maxime acceptam fuiſſe, & idolo odio abominationiq;. Aiunt & illum chriſtianis conſulibus, in rebus agendis ſtudioſiſſime uſum eſſe, ſemp̃erq; fuiſſe & mitem & benignũ. Et q̃ agnoſceret ſubditorum parſimoniam ſibi ipſi nullos unquam theſauros collegiſſe. Vnde etiam hæc ex dei diſpenſatione cõſequutus eſt, ut cum primoribus imperatoria maiestate participaret, & ex quatuor poſterius demonſtrandis imperatoribus primus religioſus Auguſtus cognominaretur, & reliquos reges bonitate proliſ uinceret. Quid tum? Certe Magnus Cõſtantiõ uiriliter ſuccinctus, principatum aggreſſus, quãq; prius nationes ſub patris officio gubernatæ fuerat, eas ipſe non ſine plurima humanitate uiſitat, oculos nihilominus iactans ad reliquos terrarum populos. Sic Britannia in ipſo ſita Oceano potitur, quam ſuæ ditioni ſubiecit. Sic aliam poſt aliam regionum partẽ obſeruat, uſq; dum uidet Romani imperii regnantem ciuitatem tyrannica ſeruitute oppreſſum iri. Tũc ſibi deum inuocauit adiutorem, recte ſecum ipſe ſtatuens, fortiori auxilio fore opus q̃ ut militari fo-

lum manu tantam rem auderet, propter thalas & ueneficas magiæ ar-
 tes, quibus praua tyranni mens turpiter imbuta impudentissime ute-
 batur. Vnde patrium deum colere præligens, eūdem illum inclama-
 bat supplicis & precibus obsecrando, ut quisquis tādē is esset, sese pa-
 refaceret, & dexteram suam clementer ad propositum opus porrige-
 ret. Oranti autem in hunc modum regi & accurate supplicati, coram
 omni exercitu dei signum apparuit maxime admirabile in ipsa meri-
 diei hora. Ecce enī fulgurant radiorum iactus late per aerem supra so-
 lem in crucis modum figurati, latinis literis quasi per stellas inscripti
 sic. In hoc uince. Cum igitur post hanc uisionem ultra procederet, do-
 nec ad uesperā dies inclinabat, semperq; miraculosam hanc appariti-
 onem secum ipse meditaretur, pro rata noctis parte in somnū solutus
 est. Quo in somno christus illi cū eo signo apparet, quod in cælo iam
 ante coruscauerat, loquiturq; regi uerbis huiuscemodi. Fac tibi signi
 eius quod uidisti simile imaginem, eamq; publico edicto iube castris
 tuis præferri, sic enī oēs tibi hostes tuos subiugabis. At is somno expe-
 ctus mane silētiariis amicissimisq; suis insomni arcanū aperuit. Mox
 accersiri præcipit aurifabros, quibus mandat ut eam imaginem imi-
 tentur auro preciosisq; gemmis. Erātq; eius figura tali apparatu, longa
 quidem hasta bracteis aureis amicta, in fastigio cornu habens obli-
 quum in crucis formam distētum, in summo uertice corona
 desuper nobili figura quā rhochia zomenon appellamus in ar-
 ctum constricta, quæ primordiales christi characteres ostende-
 ret, transuerso de cornu uelum pen- debat aureum, imaginibus
 sacri regis liberorumq; pectore tenus acu pictum. Hac igitur omnis ad-
 uersa potestatis ultrice imagine, omnino in ipso bello usus est rex, qui
 & uniuersam militiā eadem simulacra ferre præceperat. Sed ista usq;
 huc pauca sint, postq; aut uisus est recte deum colere, asciiuit rerum sua-
 rum fidos secretarios, è quibus unus extitit Siluester beatissimus urbis
 Romæ episcopus, abs quo propter obtinendam salutem baptisma su-
 scepit. Ibi ecquis ille deus sit, qui ue tam sanctæ imaginis quod in signo
 gestare deuouerat modus, quæsiuit perquam diligenter. Itaq; omnem
 de saluatore christo rationem edoctus est. Deum esse sempiternum, &
 propter nostram salutem induisse carnem, passum fuisse, resurrexisse,
 & in cælos ascendisse. Inde rursus uenturum ut iudicet uiuos atq; mor-
 tuos. Signum uero quod apparuerit esse immortalitatis memoriale,

ac deuictæ mortis triumphum, quem uictor ipse statuit cum esset in terris. Igitur talibus arcanis initiatus, ex tanta & tam cœlesti uisione, profecto dignissimus est iudicatus, cui mysteriorum contingeret interpretatio, ut dictis acquiesceret, nullatenusq; dubitaret. Vnde & sacerdotēs dei assessores suos fecerat, arbitrans uisum sibi deum omni cultu fore honorandum. Cuius optima spe fretus, mox impendentem tyrannicum ignem extinguere studuit. Erat enim ualidus qui regnantem urbem præoccupauerat Maxentius, quiq; supersticiosus & impuris studiis qualiacūq; pro uoto conabatur. Ita q̄ nequierat ullum præterire facinus, quantumuis nephandum & flagiciosum quod non ille auderet. Innumerabilibus enim ingenuis matronis turpiter iniuriatus, odibile ac infestum adegit à maritis diuortium, à quibus raptas & auulsas suis ipse militibus coniungens, multa millia ciuium Romanorum in ipso trucidauit ciuitatis medio, & alias aliis occasionibus inuentis plurimos occidendo tam patricos quam plebeios cuncta oppressit tyrannide. Ei autem tyranno finis hic erat, ut prauè omnia uersaret magicis adinventionibus. Quandoq; enim uteros pregnantium sceminarum discidendo aperiens, quandoq; infantes nuper ortos ad nephanda dæmoniacarum inuocationum sacrificia euiscerans, sperabat inde constantem obtinere uictoriam. Accessit adhuc q̄ in tantam res publica Romanorum deuenit annonæ penuriam, ut ore humano satis explicari non possit. Quæ cum omnia secum animo uolutaret Constantinus, commiseratione motus, certe quidem cum omni apparatu contra eam tyrannidem armatus est, & uictoria signa id est salutiferam domini crucem, ante omnem exercitum eleuari portariq; decreuit, mandans nihilominus ut obseruarentur eo loci cohortes Maxentii, quatenus dicto citius ac primo impetu caperentur. Itaq; dirigens aciem, & castra uertens celeriter Romam uersus metatus est. Cumq; urbem proxime accessisset, suspicio Romanis oritur, non propter tyranni crudelitatem, sed proprium commodum & regnandi cupiditatem hoc bellum institui. Qua propter dum inuenire quiddam rex cogitur, quo tyrannum extra muros ad pugnam contra se alliciat, deus ipse quasi uinculis quibusdam scelestum hunc, & noxium longissime extra portas educit. At ego ne uobis incredenda uidear dicere, totius belli seriem expositurus quambreui sermone rem omnem coaceruabo.

Nam subito pauore terga uertit Maxentius, cum suis satellitibus & hastatorum turma, & (o dei iudicia) singuli ceciderunt in profundum sicut lapis, corruente fluminis ponte, quem ipse dolo prius ad capiendum regem suffossis decipulis ita molitus erat, ut persequentium se agmen mergeretur, hac enim fraude cogitauit posse Constantinum prosternere. Igitur dei nutu præter opinionem ruptis iuncturæ machinis, in ipso tyranni transitu corruunt fossæ, structuræ decidunt, & primus miser ille, mox circū se scutiferi atq; satellites, inde quotusquisq; stipatus & armis munitus in ima deurgunt, ubi licuit uel hoc dicere, lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quā fecit. Pro quibus rex Constantinus deum hymnis laudans, cum uictoria urbem ingressus est, uniuersi uero turmatim illum cum ingenti gaudio suscipientes, saluatorem eum & benefactorem clara uoce nominauerūt. His iste laudibus nō est effoeminatus, nec mollior factus, sed deo cuius tanta sensit auxilia gratias agens, mox publico uoto auctori uictoriæ supplicationes decreuit. Sequitur in prouinciis ingens ubiq; laticia, episcoporum augetur honor, exædificantur ecclesiæ, beneficia in pauperes conferuntur, fræquentia regis illustrat episcoporum concilia, crebra uictoriæ contra barbaros accidunt, statuuntur trophæa, tenduntur insidiæ regi, tum à Maximino, tum à cæteris, præsentiantur partim, & aliqua reuelantur. Ita decimus regni sui trahitur annus, quo interea nihil fit nisi quod ad dei cultū popularésq; festiuitates attinet, & quod ad seruandam pacem cōducit, donec nationes ad orientē sitæ regem de quadam intolerabili oppressione certiozem faciunt. Licinius namq; sororis sui maritus contra oriētis episcopos male commotus, prohibuit ne synodi fierent, & christianos infinitis subiecit cruciatibus. Legemq; tulit qua sanxit, ne post usquam inter se ecclesiam cōgrogarent. Item ut extra portas habitarent, quin etiam oppidorum & urbium custodibus iussit, ne quis eos inuideret, neq; cibos præberet, episcopos interfecit, ecclesias destruxit, & omnino inhumanum contra christianos concitauit tumultum, crudelissimamq; instituit persecutiōnem, & regem nostrum ultra non fuit late quiescere, sed iustum animum ad cōdignam prouocauit iniuriā. Vnde rigidum morem cum ingenita humanitate permiscens, ad uindictam accelerabat oppressorum. Credidit enim religiosum & sanctum fore opus, si unum eminus exterminando plurimos saluet, hæc secum cogitans, ad præstandam

adhuc asseuerans eum fuisse creaturam et passibilem et mutabilem, et alterabilem, qui tamen est creator increatus, impassibilis, immutabilis permanens, Præterea qui est absq; tempore sine loco, sub nullo sensu cadēs, secūdum deitatis rationem, Eum esse sensibilem, localem & temporalem nugabatur, hoc modo nō mediocrem in partibus Lybiæ suscitauit dissensionem atq; turbam. Quāq; sæpe & multum à magno Alexandrinorum episcopo Alexandro, ne talem perfidiam doceret, fraterne fuerat commonitus, cuius tamen consilium sequi maledictus ille recusauit, ea cognoscens beatus & Magnus rex Cōstantinus, singulos undiq; episcopos in urbem Nicæam cōuocat, mandans publicis uehiculis eos adduci, putauit enim rei publi. interesse. Quod dubiorum propositiones simul uniuersi agnoscerent, iudiciūq; commune super his conferrent, ut sic una fide & una sententia deus unus in toto orbe collaudetur. Stata uero die cum dubia solui debuerunt, domus quædam in regia ingens & spaciōsa ad eam rem omni apparatu ornata est. Sessionum quoq; scamna secus parietes secūdum quælibet latera plus numero conuenientium patrum, & in medio erectior quædam sedes erat parua & non preciosa. Cōgregato itaq; in unum sacro concilio, intrauit & ipse rex omnium ultimus, uultu gratioſo & perbenigno, statura corporis neq; lōga nimis, neq; minuta, latior aut̄ humeris, & crassa ceruice, colore subrubido. Cæsariem capitis non admodū densā, menti aut̄ & genarū alioqui rarā habens & purā, neq; ubiuis in facie crescentē, nasū aquilinū, uisū instar leonis. Continētissimus in iis erat quæ ad concupiscentiam uentris spectant, quo plurimos sibi morbos abigebat corporis, si quando non belle ualere cœperat. Nec prius sedebat q̄ sacratissimus eū conuentus ad sedendū hortaretur, Videns autem quosdam ex choro patrū oculis in dextera parte priuatos, certiorq; factus q̄ propter confessionem christi hæc passi essent sub Diocletiano Maximianōq;, confestim assurgit, et folliculos uulnerū exoscultur, credens id sibi in uim benedictionis cessurum. Tāta erat admirandus hic uir & reuerentia & fide & modestia illustratus. Hæc rex ille reuera magnus, sed diuinus ipse pontificum confessus, laudum & præconiorum floribus caput eius coronātes, studia diuinorum benedictionibus suis crebro interpellabant. Sequēti uero die cum utriusq; aduersus alterutrum uarie tumultuarentur, fierētq; auditorii cōfusus strepitus, Rex ipse graues casus circiter Diocletiani & Maximiani tempora perniciosasq; christianorum persecuciones recessit, quas iam dei

prouidentia in tranquillitatē & bonū ecclesiæ statū uertisset, hæc reci-
tādo & inducēdo lōgius ad cōcordiā est omēs simul hortatus. Cū ue-
rō accederēt quidā contentiosi & inimicitiarū appetētes, quorū singu-
li cōscriptos cōtra quotūquēq; suū episcopū accusatorios libellos regi
porrigerent, suscepit oēs annulōq; proprio cōsignans in arcula seruari
iussit, pacēq; facta & reductis omībus ad cōcordiā, mandauit cōsigna-
tos proferri libellos, quos cūctis p̄sentibus & intuentibus igni & flāmis
cremandos tradidit, iureiurando palā protestatus se nihil eorū quæ in
eisde fuisse scripta legisse. Nequaq; em̄ utile esse dicebat, errata sacer-
dotū manifesta fieri multis, ne hinc suæ ruinæ allegantes excusationē
intrepide peccent. Ego em̄ inquit si solus spectator euenirem episcopo
qui alienas nuptias infringeret, certe palliarē hac mea purpura illegiti-
mum facinus, ne talium perpetratorum aspectus noceret intuentibus.
Sic igitur & dicentes compescuit, & contradicentes suauiter sedauit,
persuasibili commonitione omnes in unam trahens concordiam,
Tunc omouit id est consubstantialē patri filium una uoce concii
prædicans, rebelles uero tanquam inutiles in exilium proscribens,
postquam uniuersos paris sententiæ ac unius opinionis stabiliuerat,
quemlibet eorum propriam recipere ecclesiam promisit, retentis pri-
us à patribus frugum primitiis, ut eam ciuitatem quam de suo nomi-
ne exædificaturus sit aliqua etiam benedictione dignarentur. Quia ue-
rō amplissimæ urbis meminimus, opus est ut aliqua de ipsa explicē-
mus tanq; in trāsitu. Et aiunt quādo apud se urbē sui noīs fundare cōsti-
tuisset, sedisse in animo, ut campū ei rei aptissimū eligeret, ubi quondā
Iliū steterat, circū Aiā sepulchrū. Sed in somno monēte deo in aliā
sententiā reductū mutasse consiliū, & in loco Byzantii fundamenta iecisse.
Lustratis ante totius loci circūcirca cōmoditatibus, & amœnita-
tis & situs & tēperamēti & aeris, & q; maritima circūqua; pura essent
& moles in altum eleuatæ, quo habitari queat in recuruis cavitatibus.
Processit ultra consueto beneficio, & orientē uersus palatiū exædifica-
uit iucundissimū, & uariis deliciis refertum, mari propinquū, adiunxit
equorum stabulū, & duo maxima nauigia. Quæ quidē ædificia si quis
recte pro artis & prudentiæ modulo sicut sunt facta diligenter fuerit
contemplatus, asseuerabit ea nō in secundis Phidie reponenda fore.
Post hæc templa extruxit sanctæ pacis, sanctorum apostolorum, san-
cti Mocii, sancti Agathonici martyris, & cætera, iussit etiam purgari
aream in medio urbis, & splendidis lapidibus pauimentum sternere.

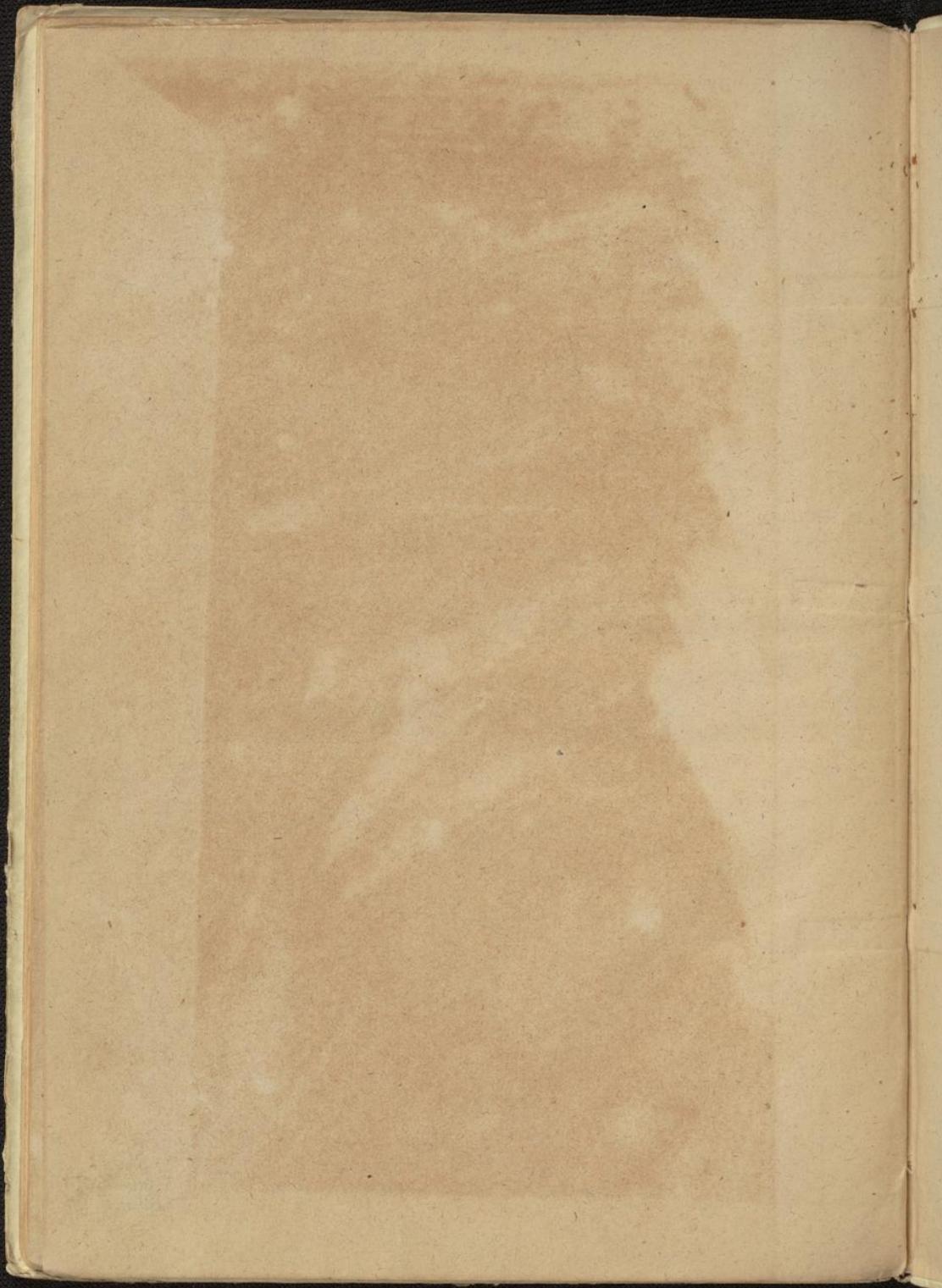
Illic etiam fieri hemisphæria columnis & porticibus extēta, unum ad uersus australem plagā, & cōtra borealem alterum, ut populo forum quasi quibusdam limitibus determinaret. In summitate lapides posuit eiusdem naturæ, sed sculpturæ diuersæ, in quibus omnem artificum industriam publice spectatoribus cernere licebat, ut simul & ornamento esset ciuitati, mercatoribus cōmodo, qui uenalia in hemisphæriis reponebant, quo minus à transeuntibus molestarent, idq; nominauit forū. Cæterum aliā erexit columnā uno marmore porphyritico excisam, quam Roma abduxit circulis æreis cinctā. Eam in medio statuit effigiatam, in uertice quidem gestantem suæ figuræ statuam, Ad pedes autem, duodecim cophinos quos christus benedixit, et simul sanctorum reliquias & ueneranda ligna, ut esset ad firmamentū & custodiam urbis posita. In secessu autē & porta quo loco diuinas apparitiones & mysticas uisiones acceperat, illuc Michaelis archangeli templū construxit. Et postq̄ incidimus in speciosa eius ædificia, parū commemorabimus quæ per matrē in palæstina fieri fecit, nihil de studio inueniendi sacra illa ligna referentes, eo q̄ facultatem nostrā excedat. Helena em̄ colendissima & omniū religiosissima mulier, amore quo ad res diuinas erat affecta ducebatur, ut hierosolymā uisitaret, aliaq; circū qua; religiosa loca, eō cum accessisset, essetq; & filii & regis adiuta literis, cōpertum habuit diuinum & colendissimū christi sepulchrū aggere multo & quodam idolorum phano à græcis defossum ac obstructum esse. Quem locū purgando cum phanum & colles tum aggeres & alias sordes abiici longēq; moueri iussit. Ita sancti sanctorū reperit monumentū. Ibiq; templum adorationis in cōmemorationem resurrectionis saluatori nostro IESV christo decentissimū statuit. Multa etiā gratissimo cum animo dona obtulit, Inuenit & uenerabilē atq; uiuificantem domini crucem, ad quā ob nostra scelera uolens & libēs appensus est. Item & uenerādissimos clauos, quorū aliquibus in seroto atq; corona utebat, reliquos filio regi dono mittebat. Sed & in Bethlehem & in monte oliueti ecclesias struxit, ubi religiose uitam degens supplicationibus indefessis diuinitatē adorauit. Octoginta erat annorum quādo Constantinopolim regressa est, & illicitandem deo beatā reddidit animam iusto funere illustratam. Dicūt profecto eam omni ad imitationem christi humilitate fuisse ornatā, & erga omnes quidē, maxime autē solitariorum id est monachorū sanctissimum ordinem

plurimam reuerentiam & misericordiam gessisse. Cum iis qui uitam
cœlibem castamq; ducebant crebrius conuersata est, stramineis lectis
recumbens, & post somnũ uirginibus necessaria ministrans, panem ap
ponens & pocula præbens, aquam etiã manibus omnium fundens, ancil
læ peragebat ministeriũ. Talis ac tanta cum esset, multo magis excel
lenti eam honore atq; premio filius prosequabatur. Vnde mortuæ fu
nus ipsemet præibat digna ei legitimaq; persoluens. In eo uir ille ma
gnus unice fuit occupatus, ut quotidie cogitaret quo pacto posset è
medio tollere idololatriæ memoriã. Itaq; aras atq; statuas dæmonio
rum a fundo sustulit, eorũq; nomina deleuit, non in ipsa insigni &
maxima urbe tñ, uerum etiã in toto quoq; orbe. Tempła uero sacra
& deo dicata sapius & in ipsa regnatrice ciuitate frequetauit, & in Ni
comedia & in quercu Mambrae ubi saluator Abrahamæ uisus est, & in
omni circũcirca regione, ne cuncta enumerare oporteat. Quibus obla
tiones & munera dedit & terras possessioni eorũ ascripsit, simul & la
cus, ut tam à fundis q̃ à profundis uictum quærerent. Quid autẽ Num
tanta & tam clara erigens ædificia, etiã ea bonis artibus uacua permi
sit uel propter rerum gerendarũ quotidianam molestiã, uel quod sæ
pe fit propter ignorantiam? Non certe. Sed quomodo summã adhi
buit diligentiam ad ædium constructionem ut fierent q̃ornatissime ita
studiũ frequens circa libros impendit, ut uolumina essent & uerissima
& pulcherrima. Quod indicant ipsius ad Eusebiũ Cæsariæ episcopum
literæ, quas equidẽ nisi uererer oratiõis fastidium historiæ huic inferu
issem. Fertur post hac Iulianus transfuga quascũq; magnus ille rex de
derit ecclesiæ dotes diminuisse, ac eistertiã solum partem reliquisse.
Igitur rex Constantinus proficiendo ecclesiis tam in ædificiis q̃ recta
fide, tamen nequaq; aliis deerat rebus gerendis. Sed liberalis fuit, & sin
gulas prouincias dignitatibus & prærogatiuis quãlibet pro sua condi
tione donabat. Tempora uero imperii sui plurimũ cupiebat esse uni
uersis subditis grata & accepta, toleratuq; leuia. Quapropter uestigali
bus tertiã partem ademit, & agrorũ dominis tradidit. Et si quis cõde
mnatus in pecunia supplicabat, facile de suo remisit. Pro eo itaq; deus
illi cõpensationem uicissim retribuit, & scythas pedibus se suis proster
nere fecit. Sauromatas item barbarorũq; aliorũ innumeras nationes.
Eñ uero Saborius Persarũ rex fortitudinẽ uiri & pietatem aliãsq; ob
stupefcens uirtutes, tam q̃ formidaret, ne cõtra se arma moueret, suos

ad eum misit legatos, quos ut decebat magnifice rex noster suscepit. Datisq; ad Soborium literis tm̄ opera & studio per eosdē legatos effecit, ut om̄es in Perside christiani libere uiuerent & syncere diligenter Vbi uero triginta iam annos regnasset, tum diuinissimæ super regali trinitati, filiorū suorum trinitatē diuersis tamē temporibus obtulit. In primo em̄ decennio primū ex liberis susceptū consimili nomine Constantinum. In secundo uero decennio secundū filium patris sui nomē ferentem Constantiū hoc est anno uigesimo. Tertium autē Constantē circiter tertium decennium ad honorē regni & status magnitudinem prouexit. Cumq; Hierosolymis esset, omni studio curauit episcoporū sacro conuentui nihil deesse. Ideoq; promisit gratiarū se munera quo libet decēni tempore quoad uiueret ob honorē filiorū deo saluatori oblaturum. Viso itaq; eo sibi q; orbis terrarū duo latera obtinisset, deinceps totum regni principatū in tres partes tribus filiis diuisit, quā si paternā substantiā inter charissimos partiretur hæredes. Quæ enim pater suus dimiserat assignauit maiori, orientis autē regnum secundo, eorūq; mediū tertio, iisdem bonā hæreditatē & animarū salutem & religionis ueræ sementem iisdem relinquens, quos & promouit bonis literis & disciplinis, ut haberēt p̄ceptores religiosos atq; probatos, et id quidem dum essent teneriori adhuc ætate cæsares, aliud em̄ nihil desyderabat in liberis q̄ ut fierent religiosi atq; sui similes. Postq̄ uniuersa hæc in honorē summæ trinitatis condecenter disposuerat. Deus omnis boni administrator quasi omnino re bene acta, tempus ei opportunū quo ab hoc mundo trāssumeretur cōstituit ut naturæ debita solueret. Expletis scilicet duobus supra triginta imperii sui annis, et mensibus quoq; duobus et diebus totidē, uitæ uero eius duplicato numero. Quando infractū adhuc ætatis robur et corpus solidum erat, et totus probro carens, ac quasi adolescēte adolescentior. Pulchrum fuit aspectu, uidere fortem uirum ad omne aptum exercitii genus et ad omnia uiarum discrimina paratum, et consuetas sine graui labore de inimicis sumere uictorias affectum, tantā nihilominus animi perfectionem in humanis consecutum, ut cum rebus honestissimis omnibus abundaret, tum maxime profecto humanitatis laude. Dignum uero meminisse arbitror tanti uiri mortē, uel potius interitum. Audito em̄ Persarū motu cōfidēs antiquā illi affuturā belli uictoriā, excitauit militares ordines, cumq; ad oppidum uenisset cognomēto matris appel-

Iatūm, sensit quandam corporis ineptitudinem, et aliquantulam me-
diocremq; febrem, quæ ubi fortior insurrexit, ad deum suum assum-
ptus est, mortalibus quod mortale est tradens, quod uero mentis ac re-
ligiosum, deo reddens. Hic Magni regis Cōstantini finis uitæ. Hic fuit
innume rabiliū eius dispositionum terminus. Secundus uero è filiis
tumbam patris in urbem detulit, semperq; præfens uecturæ nõ modo
præfuit, uerum etiã interfuit. Portabant illum per cuneos gradatim
militares ordines, sequentq; sunt uirorum multa millia. Hastati aut̃ et
armati circuibant corpus regis. Vbi uero ad templum apostolorū sal-
uatoris uentum est, quo in loco sibi monumentū locauerat, Constan-
tius ipse rex corpus patris amplexus cum multis lachrymis desumpsit,
et suis manibus in monumentū reposuit. Quiq; astabāt se ipsos magis
q̃ regem lamentabantur, cogitantes si unq̃ talem et tam utilem habi-
turi essent regem. Sic nouit deus glorificare eos qui se glorificant, et iu-
ste quidē. Si enim qui in membris solum eius diuinitatē procurauerit
beatissimus iudicatur, et canit̃ ab omnibus, quanta dignus erit gloria
qua laude, quo honore à christo rege dignandus is ē qui tanta et tam
gloriosa statuit trophæa, qui et innumera gētium atq; linguarum ge-
nera, ad uerissimam christi fidem reducens, tantæ multitudini autor
fuit quo uere deum adorarent. Quapropter imitanda nobis est pro-
uirili nostra tanti uiri uirtus. Quod si nequeamus aliis fore salutis
causa, saltem per fidem puram, per beneficia et elemosynas, per ab-
stinentiam uoluptatum, per ueram pœnitentiam nobis ipsis salutem
pariamus. Quo nos et præsentia bona non amittere, et apprehendere
contingat futura.

Tubingæ apud Thomam Anshelmum Baden
 sem mense Augusto. Anno M. D. XIII.

L. B. 601.

D

